

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili eriala

Küllli Vähi

**RUHNU SILMKOELISED POOLKINDAD.
TEHNOLOOGIA JA KANDMISTRADITSIOONID 20. SAJANDIL**
Seminaritöö

Juhendaja : MA Riina Tomberg

Viljandi 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
0.1METOODIKA.....	5
1.POOLKINNASTE MÕISTE JA KOHT RÕIVASTUSES.....	6
1.1 Poolkinnaste mõiste.....	6
1.2. Poolkinnaste osa rõivastuses Eestis ja Põhjamaades.....	7
2. RUHNU POOLKINDAD.....	12
2.1. Ruhnu poolkinnaste kandmistraditsioonid.....	12
2.2 Ruhnu poolkinnaste funktsioonid ja tähendused.....	15
2.3 Ruhnu poolkinnaste ülesehitus ja ornamentika.....	17
3. POOLKINNASTE VALMISTAMISEKS KASUTATUD MATERJALID , VAHENDID, TEHNIKAD JA TÖÖVÕTTED.....	21
3.1. Materjalid ja vahendid.....	21
3.2. Tehnikad ja töövõtted.....	23
3.2.1. Ülesloomine.....	23
3.2.2. Vikeldamine	24
3.2.3. Kirjamine	26
3.2.4. Roosimine ja ristpistetikand.....	27
4. POOLKINNASTE TEHNOLOOGILINE JA FUNKTSIONAALNE MUUTUMINE AJAS.....	28
KOKKUVÕTE.....	30
KASUTATUD MATERJALID	31
LISAD :Lisa 1 Fotod.....	34
Lisa 2 Kirjatud ornamendid.....	46
Lisa 3 Tehnoloogia ühe poolkinda näitel.....	50
SUMMARY.....	53

SISSEJUHATUS

Käesoleva seminaritöö teemaks on ruhnu pidulike silmkoeliste poolkinnaste osa ruhnu rahvarõivastes, nende valmistamise tehnoloogilised erijooned, kasutusfunktsioonid ja kandmistraditsioonid. Teema valimisel olid otsustavaks põhiliselt kaks motiivi. Esiteks isiklikust kokkupuutest ruhnu tekstiilidega tekkinud sügavam huvi Ruhnu saare rahvakultuuri vastu. Teiseks selgus lähemal teemasse süvenemisel, et selle väikese saare etnograafiline pärand on küll teatud kitsale ringkonnale südamelähedane, kuid Eestis laiemalt tundmata ja põhjalikumalt uurimata. Peale seni vajaka olnud info kogumise võiks töö uudsuseks pidada ka seda, et uuritavat objekti on lisaks kirjeldamisele analüüsitud erinevatest kontekstidest (kultuurigeograafiline, sotsiaalne, funktsionaalne, ajaline) lähtuvalt.

Mandri mõjutustest suhteliselt kaugele jääv asukoht, erinev keel (*runskan*) ja rootsi päritolu on kindlustanud ruhnu kultuurile tugeva omapära. Seni ilmunud rahvarõivaalases kirjanduses on aga vähe viiteid Ruhnu saarele või puuduvad need hoopis. Seegi vähene kättesaadav materjal ei ole puudutanud vaadeldava piirkonna pidulikke poolkindaid ega nendega seonduvaid traditsioone. Seega tunnetasin probleemina infopuudust, mida oma tööga saaksin leevendada ja loodetavasti abiks olla ka teistele rannarootsi kultuuripiirkonda jäävate nähtuste uurijatele.

Jakob Steffenson kirjutab oma raamatu „Elu Ruhnul“ sissejuhatuses : „Enam kui kuuesaja aasta kestel elasid ruhnlased oma eripärasel elu. Nüüdisajaks on sellest ainulaadsest kultuurist järel vaid üksikud jäänused, mida on alal hoidnud eeskätt need sadakond endist ruhnlasi, kes elavad hajali üle Rootsi. Mõne aastakümne pärast ei suuda enam keegi jutustada sellest tähelepanuväärsest rahvakillust, kes aastasadu hoidis Baltimail elavana üht rootsi kultuuri igivana jäänust.“ (Steffenson 1994, lk 13). Samasugust aja karmi mööduvusega kaasnevat väärtuste ja oskuste unustusse vajumise ohtu tajusin selgelt oma 2010 aasta Rootsi-reisil, kui külastasin 85 aastast ruhnurootslast Eva Steffensoni, et kuulata tema mälestusi ja talletada infot selle kaduva kultuurikillu elu-olu ja käsitööoskuste kohta. Eva sõnul on suurem osa ruhnlasi, kes saarelt ära tulid, juba surnud. Need lapsed, kes Rootsis sündisid, ei ole huvitatud ruhnu käsitööst, oskused kaovad. Nii on iga ruhnu pärimuse teemaline uurimus väike panus kultuuriloolise mälu taastamise ja hoidmise heaks.

Minu seminaritöö uurimisobjektiks on ruhnu silmkoelised poolkindad 20 saj I poolel. Uurimisobjekti parameetriteks on materjal, värvus, valmistamistehnikad, funktsioonid ja kandmistraditsioonid.

Uurimustöö otsib vastuseid küsimustele : millised olid ruhnu silmkoelised poolkindad, missuguseid töövõtteid nende valmistamiseks kasutati, kas esines korrelatsioone kandja ja situatsioonide vahel, kus neid kasutati ja millised need olid.

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada ruhnu poolkinnaste osa rõivastuses, kirjeldada neile iseloomulikke tunnuseid, valmistamise tehnoloogiaid ja töövõtteid, kandmistraditsioone ja uurida võimalikke erinevaid funktsioone. Samuti on eesmärgiks välja tuua seosed traditsioonides, mis puudutavad poolkindaid ja nende kandja staatust.

Seminaritöö hüpoteesiks seaksin väite, et ruhnu silmkoelised poolkindad olid oluliseks ja kõnekaks detailiks kogu ruhnu 20 saj I poole rahvarõivastuse üldpildis. Nad olid silmapaistvalt erilised nii visuaalselt kui ka semiootilisest aspektist vaadelduna. Nende valmistamiseks kasutati erinevaid ja tehnoloogiliselt keerukaid töövõtteid. Kinnastel oli tugev tähenduslik taust ja nende funktsioonid reguleeritud traditsioonidega.

Uurimustöö koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk selgitab poolkinnaste mõiste ja annab vajaliku kultuurigeograafilise konteksti võrdluses teiste eesti piirkondade poolkinnastega ja naiste piduliku rõivastuse juurde kuulunud käekattedega Põhjamaades.

Teises peatükis kirjeldatakse poolkinnaste traditsioonilisi kandmisviise ja funktsioone Ruhnus. Siin püütakse avada ka uuritava objekti sotsiaalset konteksti.

Kolmas peatükk tutvustab valmistustehnikaid, töövõtteid ja analüüsib nende kasutust. Kirjeldatud on kasutatavaid materjale, töövahendeid ja silmuskudumisele iseloomulikke kinnaste kudumiseks vajalikke töövõtteid .

Neljandas peatükis tuuakse välja aspektid, mis kirjeldavad kinnaste ja nende funktsioonide muutumist ajas. Analüüsitud on poolkinnaste „esimest“ ja „teist“ elu.

Lisades on ära toodud uuritud poolkinnaste fotod erinevatest kogudest, kirjatud koemustrid ja ühe poolkinda tehnoloogiline kirjeldus.

Kaugemas perspektiivis võiks käesolev töö moodustada osa laiemast ruhnu rahvarõivaste käsitlusest, paigutades teiste juba teostatud või tulevaste uurimuste kõrvale. Edasiste suundadena näen nii argi- kui peorõivastuse lähemat vaatlemist.

0.1 METOODIKA

Üldkogumiks on 21 paari ruhnu poolkindaid, mis on vaadeldud Ruhnu Muuseumis (4), Saaremaa muuseumis (4) Eesti Rahva Muuseumi kogudes (3), Eva Steffensoni erakogus Stockholmis (2) , Põhjamaade Muuseumi digitaliseeritud fondides (8) ja Eva Lorenzi eraomanduses Ruhnus (1). Valim on kõikne, st analüüsi on kaasatud kõik kättesaadavaks osutunud objektid.

Uurimismeetoditest on kasutatud kvalitatiivsele uurimusele sobivat vaatlust ja struktueerimata intervjuud.

Andmete registreerimine toimus üleskirjutamise, ülesjoonistamise, fotografeerimise ja intervjuude diktofoniga salvestamise teel.

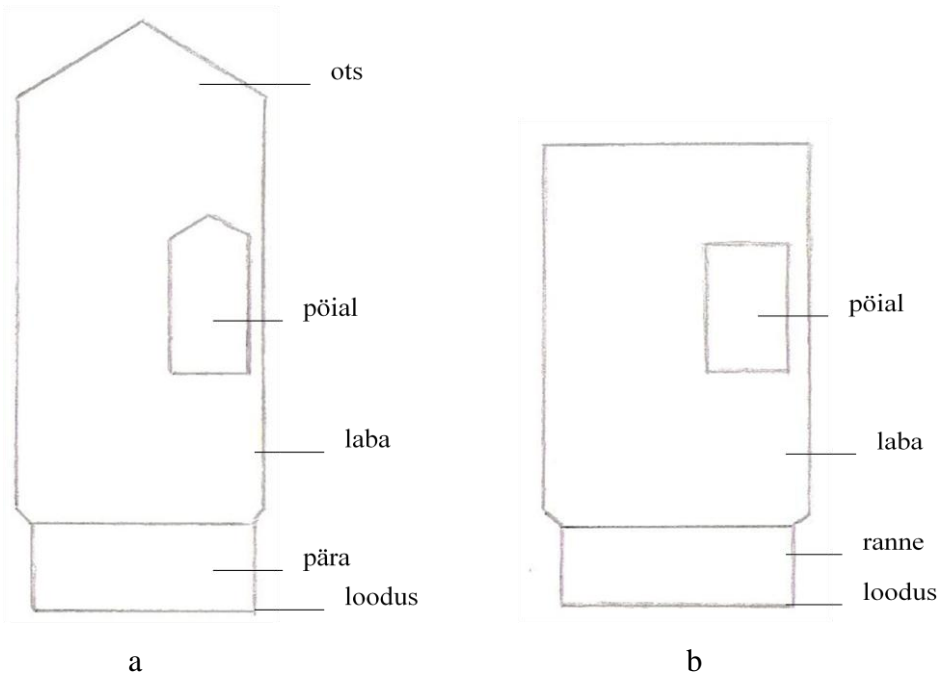
Uurimustöösse on kaasatud fotomaterjal Saaremaa Muuseumi (edaspidi SM) fotokogust (SM Fk), Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM) fotoarhiivist (ERM Fk) ja Ruhnu Muuseumi (edaspidi RM) fotokogust (RM Fk) .

Olulist materjali uurimuse kirjutamisel on andnud ERM-i Korrespondentide vastused (ERM KV) .

1. POOLKINNASTE MÕISTE JA KOHT RÕIVASTUSES

1.1 Poolkinnaste mõiste

Poolkinnasteks nimetatakse käekatteid, mis sarnanevad kinnastega, kuid lõppevad umbes pooles sõrmede pikkuses. Nagu kinnas üldiselt, koosneb ka poolkinnas loodusest, pärast, labast, kindaseljast, kindapihust ja pöidlalt (Joon 1). „Loodus“ ehk ülesloomine on eriline töövõte, mille abil moodustatakse vardale esimene rida silmuseid, mis jäävad koe alumiseks ääreks (Hallik 1973, lk 8). Päraks ehk randmeks nimetatakse looduse ja laba vahelist osa. Laba koosneb kindaseljast (kinda käepealne) ja kindapihust (kinda pöidlapoolne osa), mis ulatub kinda kahanduse ehk otsani. Pöial asetseb kindapeos umbes kolmandiku kõrgusel. Poolkinnas lõpeb labaga ja pöidlal puudub ots.

Joon.1 a) kinnas, b) poolkinnas

Poolkindal sõrmed kas puuduvad või on pooles pikkuses. Tavaliselt on poolkinnaste valmistamiseks kasutatud silmuskudumise või heegeldamise tehnikat. Otstarbelt on poolkindad olnud praktilist laadi – sõrmedeosa puudumine võimaldab näppudel

täpsemat tööd teha hoides käelaba siiski sooja ja kaitstuna. Enamasti on poolkinnas Eestis olnud töökinnas, omades kätt kaitsvat funktsiooni. Sellest lähtuvalt ei peetud töökinnaste kaunistamist (erinevalt pidukinnastest) oluliseks.

1.2 Poolkinnaste osa rõivastuses Eestis ja Põhjamaades

Poolkindad kuulusid Eestis enamasti töö rõivastuse juurde. Kuigi Märjamaalt on teateid, et ilma sõrmedeta kindaid talurahvas ei tarvita (ERM KV 45, KK XII-23), on siin ilmselt vihjatud linnainimeste peenemale kombele end kinnastega ehtida, lastes daamidil oma hoolitsetud käsi demonstreerida. Saardes on selliseid kindaid lausa „rõõwa narrimiseks“ nimetatud (ERM KV 45, KK XII-56). Alalhoidlik talupoeg pidas harjumuspäraseid rõivaeset kummaliseks. Nissis ei tuntud poolkindaid üldse (ERM KV 45, KK XII-17). Siiski on sõrmedeta töökinnas mitmel pool ka praktiliseks osutunud ning seda on mitmete tööde tegemisel vajalikuks peetud, näiteks kartulivõtmisel.

„Ilma sõrmeotsteta kindaid kandsid turu müüjad ja kauplejad“ (ERM KV 45, KK XII-8)

„Ainult meremehed tarvitavad poolkindaid“ (Ibid, KK XII-16)

„Poolkindaid tarvitati sügisel külmaga kartulivõtmise juures“ (Ibid, KK XII-19)

„Ilma sõrmedeta, ainult poole põidlagaga kanti püssilaskmise ajal“ (Ibid, KK XII-41)

„Ilma sõrmeotsteta kindaid tarvitavad metsapraaklid“ (Ibid, KK XII-47)

„Ilma sõrmedeta kindaid olen mina näinud ainult üks kord nimelt meie kadunud pastoril talvel külmaga kirikus jutlustamise ajal“ (Ibid, KK XII-49)

„Ilma sõrmedeta kinnastega ropsiti linu“ (Ibid, KK XII-58)

Eesti saartel olid kasutusel nn *muttkindad*. Neil oli ainult väike sõrm täielikult valmis kootud. Ülejäänud sõrmed olid lõpetatud teise, põidlagal koguni esimese liigese kohal (Konsin, lk 8). Needki olid töökindad (Foto 1).

Foto 1. Muhu *muttkindad* ehk *mudikindad* Muhu Muuseumist. (Kabur, A; Pink, A; Meriste, M. 2010. *Meite Muhu mustrid*)

Pidukinnastena poolkindaid Eestis ei tarvitatud. Siin peeti kirikukinnasteks valgeid koekirjalisi sõrmikuid (Konsin 1972, lk 19).

Rootsis seevastu on poolkinnaste kasutus pidulikul puhul olnud laialdane ning neid on hoolikalt püütud erinevate võtetega (peamiselt tikanditega) ka kaunistada (Fotod 2,3)

Poolkindaid kasutati palju töö- ja eriti pidurõivaste juures (Centergran, Kirvall 1986, lk 177).

Foto 2. Rootsi silmkoelised poolkindad Põhjamaade Muuseumist

Foto 3. Rootsi heegeldatud poolkindad Põhjamaade Muuseumist

Norraski kuulusid rahvarõivaste juurde poolkindaid. Neid kanti kirikus ja ka väljaspool kirikut pidulikumatel hetkedel (Raudsepp 2007, lk 7) (Foto 4).

Foto 4. Norra silmkoelised poolkindad

Soome naise piduliku ja pruudi rõivastuse juurde kuulusid valged sõrmkindad või poolkindad. Soomerootslastegi traditsioonides on pidulikel poolkinnastel kindel koht. (Fotod 5,6,7,8)

Foto 5. Kirikuriietuses naine, Ruotsinpyhtää, Soome 1914 (Lehtinen, Sihva,2005,lk 240)

Foto 6. Naine 1840-ndate kirikuriietuses Ostrobotnia rootsikeelse elanikkonna seast, foto aastast 1903 (Lehtinen, Sihva, 2005,lk 86)

Foto 7. Abielunaine Sakkolast pidulikus riietuses, 1873.(S.A.Keinaneni maal.Lehtinen,Sihva,2005,lk 56)

Foto 8. Kymeenlaakso piirkonna naine pruudirõivastuses (Lehtinen, Sihva,2005, lk 112)

2. RUHNU POOLKINDAD

Ruhnu saarel, vastupidi ülejäänud Eesti aladele, puuduvad andmed poolkinnaste kasutamisest töötegemisel. Ruhnus olid poolkindad piduliku rõivastuse juurde kuuluvad ja ainult erilistel puhkudel kasutatavad rõivastuse element. Siin võib täheldada rootsi mõjusid, mida on märgata ka teiste riietusesemete juures, nagu nt meeste vestid, naiste liistikud, rätikud jne. Ruhnlaste, nagu ka teiste rannarootslaste rahvarõivad, sisaldasid väidetavalt vanu rootsi rahvarõivaste elemente (Voolma 1976, lk 190). Poolkinnaste kandmise traditsiooni vanust on raske aimata. Eva Steffensoni (s 1925) sõnul on neid kootud ja kantud alati.

2.1. Ruhnu poolkinnaste kandmistraditsioonid

Ruhnu rahvarõivaste all mõistetakse käesolevas uurimuses Ruhnu saare talupoegade argi- ja peorõivastust 20 saj algusest kuni 1944 aastani, mil ruhnlased praktiliselt terve kogukonnaga Rootsi lahkusid. Poolkindad (*haLvhankeL*) kuulusid naise rõivastuse juurde ja olid mõeldud üksnes teatud situatsioonides kandmiseks.

Ruhnu naise rõivastus oli väga täpselt reglementeeritud, jagunedes laias laastus töö rõivaks, poolpidulikuks ning pidulikuks rõivaks. Kokku on rõivadetailides kajastuvaid elusituatsioone väljendavaid tasandeid loendatud kuni 7 erinevat. Poolkindad kuulusid kõige pidulikumat riietust nõudvate juurde. Et ruhnlased oli väga kirikutruud, kandis naine pühapäeval teenistusele minnes oma parimaid rõivaid, pannes lisaks kätte valged sõrmedeta kindad.

„Ruhnu naised kandsid hommikul kirikus piduliku rõivastuse juurde poolikute sõrmedega valgeid vikeldatud sinisemustrilise päraga kirikukindaid. (Nendega oli lihtsam lauluraamatu lehti pöörata.) Pealelõunal neid enam ei kantud.“ (Soorsk, Pesti 2008, lk 23)

„Kirikus käimisel olid naistel käes haLvhankeL, st sõrmedeta kindad, kootud tähe- ja reljeefsete sik-sakiliste mustritega“ (Steffenson 1994, lk 104)(Foto 9).

Foto 9. Ruhnu poolkindad (Klein,E.1924, lk 190)

Peale kaunistava ülesande oli kinnastel kindlasti ka kätt soojendav funktsioon, sest kirikuruumid on teatavasti jahedad. Samas jäid sõrmed vabaks lauluraamatut lehitsema. Ka leeripäev oli tütarlaste jaoks tähtis päev – peale vastava kursuse läbimist kuulutas kirikuõpetaja nad täisealisteks (Foto 10).

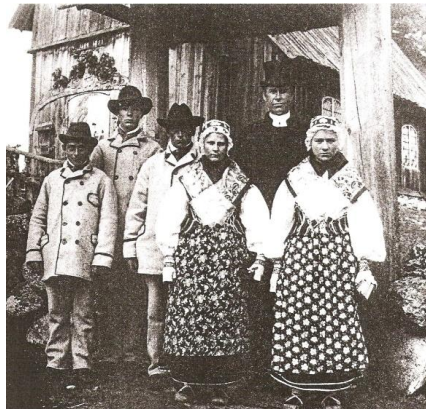

Foto 10. Ruhnu leerilapsed, tüdrukutel käes poolkindad, foto 1912.

(E.Eliasson „Runös folkdrakter“)

Üks olulisemaid sündmusi naise elus oli meheleminek. Pulmas kanti kõige paremaid riideid. Pruudirõivastuse juures oli poolkinnastel kindel koht. Käekatteid kandsid nii pruut kui ka tema saatjad – pruutneitsid.

„Pruut riietati oma parimatesse rõivastesse, mis üldiselt olid kirikuriided....Jalas olid tal täiesti punased roosimustris villasukad ja pargitud hülgenahast teravninalised kingad, käes poolkindad“ (Steffenson 1994, lk 125) (Fotod 11,12)

Foto 11. Pruutpaar Ruhnos, 1902 a.(ERM Fk 487:6)

Foto 12.Pulmas, laupäeval, 1940.(RMF83:235)

Lisaks eelnimetatutele oli veel kolmaski olukord, mis nõudis kõige paremat rõivastamist - viimne teekond. Silmkoesemed etendasid mõningat osa ka matusekombestikus. Möödunud sajandi algul oli kohati veel säilinud komme matta surnu kinnastes (Konsin 1972, lk 6). Kui mujal saartel ja mandril kooti selleks puhuks nn surikindad, siis Ruhnus täitsid seda ülesannet mitmefunktsioonilised rituaalkindad. Pruudirõivastuse detailide või varustuse kasutamist matusekombestikus on täheldatud peale Ruhnu ka mujal, kuna pulmariideid hoiti väga hoolikalt, neid pärandati järeltulijatele või kasutati suririietena (Pulmawärk 2005, lk 6). Lahkunu rõivaid on Jakob Steffenson kirjeldanud järgmiselt :

„Nooremad naised riietati punaselillelistesse ja vanemad must-valgetesse rättidesse, kätte pandi poolkindad“ (Steffenson 1994, lk 135) (Foto 13).

Foto 13. Kirstus naisterahvas 20 saj algul (RMF 70:27)

2.2 Ruhnu poolkinnaste funktsioonid ja tähendused

Muul ajal kui kirjeldatud juhtumid , seisid käekatted kasutuseta. See, ja ka fakt, et materjalina kasutati vaid kõige kvaliteetsemat lõnga ning aeganõudvaid töövõtteid, viitab nende erilisele tähenduslikkusele, seotusele sakraalsuse (ld *sacer* ehk „püha“) mõistega, vastandudes igapäevasele ja profaansele (ld *profanus* ehk „pühitsematu“).

Leian, et sakraalsele rõivalisandile on iseloomulik mitmekihilisus, see tähendab Eliade väitel saab objekt sakraalset avaldades *millekski teiseks*, jäädes siiski *iseeneks* (Eliade 1992, lk 4). Nähtavalt jääb ka kinnas kindaks, samas võib välja tuua tema sotsiaalse, funktsionaalse ja sümbolse aspekti.

Ruhnlased olid veel 20 sajandil aktiivsed kirikus käijad ning siirderiitustel on uskliku jaoks teatavasti oluline roll. Siirderiitusi peetakse seoses puberteediaegse üleminekuga ühest vanuserühmast teise (lapseõlvest noorusikka), abiellumise ja surmaga, ja võib öelda, et niisugune juhtum toob kaasa alati initsiatsiooni (sissepühitsemise), sest kõik need tähendavad põhjalikku muutust sotsiaalses staatuses (Eliade 1992 , lk 61). Nii saab järeldada, et poolkindaid käsitleti sellistel puhkudel sotsiaalselt sümbolse atribuudina.

Abiellumise kui ühe tähtsama muutuse puhul on tegemist üleminekuga sootuks teiselaadilistesse suhete võrgustikku. Noor abielunaine lahkub vallaliste rühmast ja

astub pere ülalpidajate rühma liikmeks. Iga abielu tähendab pinget ning ohtu, ja kutsub esile kriisi; seepärast etendatakse seda siirderiitusega (Eliade 1992, lk 61).

Funktsioonidelt võib uuritavaid poolkindaid pidada sarnaseks teiste piirkondade tööpoolkinnastega - nendeks on käe soojendamine ja kaitsmine.

Sotsiaalselt on poolkindad seotud eluetappide vahetumisega riituste toimetamise kaudu , mis tõstavad naise neiuks täiskasvanuikka (konfirmatsioon), vallalise seisusest abielunaiseks (pulmad) ja maise elu lõppemisel sotsiaalsest keskkonnast eraldumine (matus).

Sümboolne tähendus on eri viisidel tõlgendatav. Märk on ese või idee (antud juhul poolkinnas), mis osutab millelegi muule (Bruce-Mitford 1997, lk 6). Sümbol on seotud märgiga, kuid üldiselt on sümbolil sügavam mõte ja ta väljendab või esindab midagi, mis on märksa keerulisem kui ta ise (Ibid, lk 6). Sümbolitel on ka eri tõlgendusvõimalusi ja –nüansse. Esitan siin mõned võimalused poolkinnaste sümboolseks lahtimõtestamiseks:

- Valge kui valgus ja puhtus.

Eestlaste värvimaailmas on *valge* olnud selgesti valguse värv (Viires 2001, lk 163)

Kinnaste valge põhivärvus võib tähistada ka puhtust. Sarnane tähendus on valgel värvusel paljudes kultuurides. Katmisega püüti käsi kui kõige kiiremini määrduvumaid kehaosi peita, puhtaks „muuta“. Käte katmine rituaalses olukorras võib viidata taotlusele tõestada üldist kehalist puhtust ja süütust. Stockholmi Põhjamaade Muuseumis rootsi pruudirõivaste juurde kuuluvad valgest riidest kätised (Foto 14).

Keha puhtuse ülekandmine vaimsesse sfääri on tihti eettulev. Et kõik kindakandmisega seotud traditsioonid olid seotud kirikuga, siis siit võiks ilmned paralleel vaimse puhastumisega.

- Käte katmine kaitse eesmärgil.

Randmed kui ühed liikuvamad kehaosad vajavad kaitset nii otseses kui ülekantud tähenduses. Kurja silma vastu on varukasuusid tihtipeale kaitsva mustriornamendiga kirjatud.

Eriti haavatavaks on inimest peetud üleminekuetappidel – sündimine, noorukist täisealiseks saamine, pere loomine abielludes ja siitilmast lahkumine.

Foto 14 . Stockholmi Põhjamaade Muuseumis rootsi pruudirõivaste juurde kuuluvad valgest riidest kätised.

2.3 Ruhnu poolkinnaste ülesehitus, ornamentika ja värvikasutus

Ruhnu poolkinnas koosneb järgmistest osadest : loodus ,1. randmevikkel (*tavla*), 1. ja 2.randmeviklit eraldav täpirida, 2. randmevikkel(*kroken*), kirjatud ornamendiriba (*gulle*) ääristavate sakikestega (*taggo*) , käepealne vikkelornament (*hankel*), põial (*tummen*), lõpetus.

Ülesehituselt on kõik materjali kogumise käigus vaadeldud poolkindad sama tüüpi. Visuaalselt võib kindad jagada kolme ossa, igas osas omakorda kaks elementi :

1) tumesinise ja valge lõngaga loodusele järgneb valge tavaliselt lühike pitsiline randmeosa,

2) kaherealine tumesiniste täppide rida valgel taustal, moodustub kas pahempidistest silmustest või vitsana kududes ja sellele järgnev lihtsamat sorti või topelt vikli siksak,

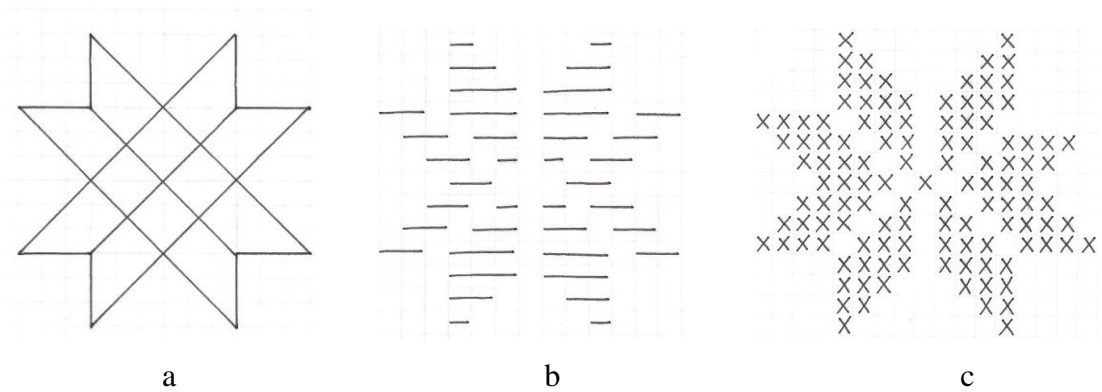
3) tumesinine ornamendiriba valgel taustal ja sellele järgnev keerukas valge viklijoontest moodustatud ornamendiga käepealne. Peopesa on alati ilma mustrita, aga põidlapéalne see-eest kogu pikkuses kitsama vertikaalse vikliga kaetud.

Oluliseks tunnuseks kinnaste juures on see, et puuduvad üks-ühele sarnased näited. Võib näha, et ühe tehnika siseselt esineb sarnaste elementide vaba kombineerimist. Näiteks päras kasutatav 1.vikkel moodustab koes sik-sakilist mustrit. Vastavat muljet võib tekitada silmuste eriviisilisel kudumisel. Täpirea kudumiseks on kasutatud 2 erinevat viisi : parem- ja pahempidiste silmuste abil või kahevärvilist vitsa kududes. 2. randmevikkel moodustub viklijoontest sakireana, ainult mõnel vanemal kindal puudub selles osas vikkel täiesti, selle asemel lihtne pind parempidistest silmustest.

Kirjutud ornamendiriba on alati paigutatud 2 pideva väikeste sakikestega joonte vahele. Parempidiste silmuste abil on valgele põhjale kootud tavaliselt kahe ornamendi vaheldusest tekkinud muster. Ornamentidest on sagedamini esinevad kaheksakand, kaheksaharuline lilleõis, südamed ja mitmesugused stiliseeritud õiemotiivid (Joon 3). Vanematel kinnastel on lihtsamad ja kitsamad mustritriibud, hilisematel laiemad ja keerulisemad.(Vt Lisa 3)

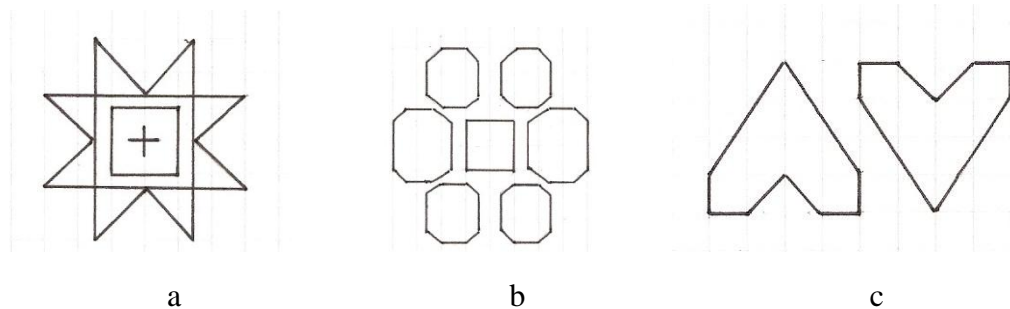
Igasugune käepealne kaunistus puudub kahel vaadeldud poolkinda paaril (NM 104342a-b, NM 114056a-b), ühel paaril on kaheksaharuline motiiv roositud (NM 990613a-b), kahel ristpistes peale tikitud (ERM A 509:5280; NM 990582a-b), ülejäänud kinnastel katab seda osa keerukas vikkelornamentide kombineering.

Ruhnu poolkinnastel võib täheldada väga iseloomulikku ornamendikasutust. Kõige suurema ja tugevamalt esile tulevama motiivina on kasutusel kaheksakand, mis esineb peaaegu kõigil vaadeldud poolkinnastel käeselja vikkelmustris (Joon 2). Siin on tal domineeriv koht olles ümbritsetud lihtsamatest rombidest, ruutudest, vertikaalsetest triipudest ja sik-sak joontest, südamikus on kaksik- või ka kolmikrist.

Joon 2. Kaheksakand a) vikkelpinnas, b) roosituna, c) ristpistes tikituna

Samuti kohtab kaheksaharulist tähte kirjatuna sinisega valgele taustale viklile eelnevas mustritriibus (Joon 3a). Kuid kinda selles osas esineb ornament mõne teisega vahelduvas rütmis.

Joon 3. Kirjatud ornamendireas sagedamini esinevaid ornamente, a) püstine kaheksakand, b) kaheksaharuline lilleõis, c) südamed

Ruhnu poolkindad on kootud valgest lõngast, looduses ja kirjatud ornamendiribas on kasutatud tumesinist või vahel ka musta lõnga. Vikkelornament on alati valge. Just valgel pinnal tuleb eriti hästi esile viklijoontest koosnev muster. Erandina võib käsitleda roositud ja tikitud kindaid, sest peale erineva tehnoloogilise lahenduse on siin kasutatud ka värve, mida teistel kindapaaridel ei kohta : vaadeldud kinnaste kogumis leidub kaks paari kindaid, millele on kaheksakanda meenutav ornament peale tikitud ristpiste tehnikat kasutades valge ja musta lõngaga (ERM A 509:5280) ja punase ning musta lõngaga (NM 990582a-b), samuti üks paar kindaid, millele on kaheksakand käepealsele tekitatud roosimise tehnikat kasutades punase ja sinise lõngaga (NM 990613a-b).

Üldkogumis olevast 21-st kindast on käepealse muster kujundatud :

- 1) domineeriva 8-kanna kujutisega 10-l juhul,

- 2) vertikaalselt kulgevate joonte, sik-sakkide ja rombidega 5-l juhul (8-kand puudub)
- 3) kolmikristist südamikuga suure rombi abil 4-l juhul
- 4) käepealsel puudub muster 2-juhul

Ants Viires on arutlenud rahvakunsti kasutusel olnud ornamentide oletatava mõttesisu teemal ja leidnud, et kiri ornamendi tähenduses oma korduvate motiividega pakub märgikeeleks häid võimalusi. Et ornament oleks aga täies ulatuses kunagi tingimata mingit sisu edasi andnud, jääb enam kui kahtlaseks. (Viires 2001, lk 337). Siiski tundub kaheksakanna niivõrd tugev eelistus ruhnu pidulike poolkinnaste kaunistamisel olevat põhjendatud. On ju seda ornamendi peetud „õnnetäheks“ ja tuntud ka Euroopas laialdaselt maagilise õnnetoova nõiamärgina (Viires 2001, lk 181). Samal ajal on arv 8 kristlikus kirikus taassünni, igavese elu ja õndsuse sümbol, kaheksaharaline neitsitähk esines Maarjat kujutavatel maalidel. Kaksikrist on aga Kristuse sünni kuulutava Petlemma tähe tähistaja. Nii võisid ornamendid sattuda rituaalsetele kinnastele kirikus nähtu eeskujul. Kuna aga kaheksakanna kui ornamendi ajalooline kujunemine ja levik ei ole antud seminaritöö uurimisobjekt, siis puudutan seda teemat siin vaid pealiskaudselt ja püüan leida seaduspärasusi pigem tehnoloogilistes eripärades.

Kaheksakand esineb sagedasti ornamendipõiminguks, kus see mitmeis variantides tihti peale asub kesksel kohal (Ibid). Just sellisel kujul kohtab antud motiivi ruhnu poolkinnastel. Tuleb mainida, et just kindamustrites ja –kirjades on kaheksakand eriti armastatud motiiv üle kogu Eesti. Erinevaks ruhnu kaheksakanna puhul pean seda, et vikeldamise tehnika eripära tõttu, kus viklijoon kulgeb diagonaalselt, on motiivi südamikuks mitte ruut, nagu üldiselt levinud, vaid nõ ühel nurgal seisev ruut ehk romb (Joon 2a). Kahevärvilises kirjavöödis jällegi tehnikast lähtuvalt ruudukujuline südamik (Joon 3a).

Iseloomulik on, et igal poolkinda osal on oma kindel ülesehitus ja valmistustehnika. Samas võib näha, et ühe tehnika siseselt esineb sarnaste elementide vaba kombineerimist. Näiteks päras kasutatav vikkal moodustab koes sik-sakulist mustrit. Vastavat muljet võib aga tekitada silmuste eriviisilisel kudumisel. Samuti on vahepealse tumedate ruudukeste rea kudumiseks kasutatud 2 erinevat viisi : parem- ja pahempidiste silmuste või kahevärvilise vitsa kudumine.

Kinnaste mustrite kohta on öelnud Eva Steffenson : „*Need on nii vanad, keegi ei tea, mismoodi need Ruhnu sattusid. Kusagil ei ole selliseid, ei Rootsis ega ka Eestis. Meie, lapsed, õppisime neid vanemate käest*“.

3.RUHNU POOLKINNASTE VALMISTAMISEKS KASUTATUD MATERJALID, VAHENDID, TEHNIKAD JA TÖÖVÕTTED

3.1. Materjalid ja vahendid

Nagu kõiki silmkoelisi rõivaesemeid, valmistati ka poolkindaid Ruhnus villasest lõngast. Lõnga saamiseks kasvatati igas talus ruhnu tüüpi maalambaid (igas peres 5-6 lammast), kellelt saadud villa töödeldi sügis- ja talvekuudel kraasimise ja ketramise abil. Maalamba vill oli pehme, peen ja lühike. Seda kasutati kõige hinnatumate rõivaesemete valmistamiseks, nagu pidulikud pastlapaelad, naiste valged sõbad, kindad, kampsunid (Klein 1924, lk 184). Lõngavalmistamise tööd tegid eranditult naised. Vokid olid aga meeste tehtud (Klein 1924, lk 186). J. Steffenson on kirjeldanud villa töötlemise protsessi järgnevalt :

„Esmalt näpiti vill kohevile. Seejärel see pesti ja segati soovitud värvis kokku. Protseduuri korrati, kuni vill oli hästi kohev ja kokku segatud. Seejärel see kraasiti kraasidega. Valmiskraasitud vill pandi laastukorvidesse, misjärel vill kedrati vokil lõngaks. Valmiskedratud lõng haspeldati ja keriti seejärel parajas suuruses kerasse, mis mahtus naise seeliku taskusse, kui ta kodus teel välistöödele.“ (Steffenson 1994, lk 96).

Poolkindaid kooti valgest peenest korrutatud lõngast. Mustritriipudeks kasutati tumesinist lõnga, mille saamiseks osteti värvainet indigot ja segati see uriiniga, „et lõng saaks ehtsat värvi“ (Ibid).

Kudumisvahendeid – vardaid- toodi Kuressaarest (Foto 15).

Foto 15. Eva Steffensoni kudumisvardad

Foto 16. Naised kudumas, SM Fk 2005:48

Eva Steffensoni sõnul joonistati üles vaid kirjatud ornamendid (*gulle*), muud töövõttes omandasid tüdrukud juba varakult ema kõrvalt õppides ja meelde jättes. See seletab ka , miks ei leidu ühtki täiesti sarnast pidulikku poolkinnast : iga naine kombineeris omandatud võtteid veidi erinevalt.

E.Lorentz (s.1955) : „*Naised kudasid alati, kui läksid kodust eemale tööle, oli kudumine neil kaasas.Nad võisid kududa ka pimedas*“ (Foto 16).

3.2. Tehnikad ja töövõtted

Ruhnu poolkinnaste ülesehitus on tihedalt seotud valmistustehnikaga. Ruhnu poolkinnastele on iseloomulik mitmete erinevate kudumistehnikate kasutamine nende valmistamisel, mis nõuab ka vilunumat käsitööoskust ja töövõtete tundmist. Kududa oskasid kõik naised. Noored tüdrukud omandasid kudumisoskuse ema kõrval juba varakult. Et valmistada pidulikke poolkindaid, pidi tundma kahe lõngaga silmuste ülesloomist, vikeldamist, vitsa ja kahevärvilise mustrikirja kudumist. On kindaid, mille juures on käeseljal kasutatud ka roosimist ja ristpistetikandit.

3.2.1 Ülesloomine

Ruhnu poolkinda loodus kootakse valge ja tumesinise lõngaga. Silmuste loomiseks kasutatakse ühte varrast ja kahte erivärvilist lõnga. Sarnaselt on silmuseid üles loodud ka Muhus (Kabur, Pink, Meriste 2010, lk 28).

Töö käik on järgmine :

1. Valge ja sinine lõngaots sõlmitakse kokku ja asetatakse vardale, mida hoitakse paremas käes.
2. Paremasse kätte võetakse lõngad nii, et näiteks sinist värvi lõng jookseb üle nimetissõrme suunaga eest taha, valget värvi lõng üle põidla suunaga eest taha.
3. Vasaku käe sõrmede vahelt tõstetakse varda abil üles valge lõngajooks, haaratakse vardale sinine lõng suunaga eest taha ja tuuakse vardal oleva valge lõnga alt läbi.
4. Valge lõng lastakse põidlalt maha ja lõngad pingutatakse vardale silmuseks. Vardale tekib sinine silmus.
5. Nüüd vahetatakse sinise ja valge lõnga asukoht vasakus käes keerates valge lõng sinise tagant vasaku käe nimetissõrmele. Sinine lõng asetub põidlale.
6. Kordub töövõtte nagu punktis 3, ainult vastupidiste lõngavärvidega.

Silmuste arvu looduses tingib loodusele järgneva vikli mustrikord. Sagedasti esinevaks ülesloodavate silmuste arvuks on 72 või 80. E.Steffensoni sõnul loodi naiste kinda kudumiseks tavaliselt 24 silmust ühele vardale.

Kui vajalik arv silmuseid on loodud, tuleb need jagada võrdselt neljale vardale. Edasi toimub kudumine ringselt. Looduse juurde kuulub ka järgmine ringselt kootav rida, kus nii sinine kui valge lõng asetsevad töö ees. Silmused kootakse läbi pahempidise võttega, sinine silmus valge lõngaga ja valge silmus sinise lõngaga. Lõngu vahetades keeratakse neid kogu aeg ühes suunas (vastupäeva). E. Steffenson ei pidanud seda rida küll hädavajalikuks, see tähendab, et pahempidise rea võis ka kudumata jätta.

3.2.2 Vikeldamine

Põhiolemuselt võib vikleid jagada ažuurseteks ja reljeefseteks. Ažuursed viklid ehk pitskoetehnikas viklid moodustuvad silmuste kokkukudumise ja õhksilmuste lisamise teel. Neid on rahvapäraselt nimetatud kalarooegadeks, kalasabaks või ka laineliseks ääreks, kuna koepind jääb sik-sakkidena lainetav. Selle tõttu on see vikkil eelistatud kooservades, eriti hästi ilmneb selle vikli omapära kudumisel kahe erinevat värvi lõngaga (ERM A 290:726). Ažuurselt kootud rannet on nimetatud ka kuusikviklikuks (Konsin 1972, lk 19), sest kirjakorras on siin tavaliselt 6 silmust.

Üks kirjakord kuusikviklis näeb välja selline : $OIOII/\backslash II$

4 kindapaari randmevikkil on kootud järgmise skeemi järgi : $OII OII/\backslash II$

4 kindapaari randmevikkil on kootud järgmise skeemi järgi : $O/O/O/$

Sama skeemi järgi on kootud ka nii kinda kui pöidla lõpetus. Kaherealine auguline vikkil asetub pahempidiselt kootud ridade või valgete vitsaridade vahele ja on seejärel varrastelt maha kootud.

Viklikuks nimetatakse ka parempidiste ja pahempidiste silmuste vaheldumisi kudumist. Sellisel on kootud ühe kindapaari ranne : $II--II--II--$

Kudumise tingmärgid:

O Õhksilmus

I Parempidine silmus

- Pahempidime silmus

/ 2 silmust kududa kokku parempidise töövõttega

\ 2 silmust kududa ületõstmisega kokku

Reljeefsete viklite aluseks on diagonaalselt kulgevad parempidi kootud silmuste read, mis võimaldavad kujundada geomeetrilisi motiive (rombid, kaldjooned, siksakjooned). Silmuste rea kaldumine ühele või teisele poole sõltub 2 silmuse kudumise võttest, kus üks silmus kootakse enne kui teine. Auklike pindade tekitamiseks reljeefsete viklite vahele kasutatakse õhksilmuseid.

Reljeefsete viklitega on kujundatud poolkinnaste käepealne ja pöidla muster.

Vikkelkoe alla liigituvad ka kaks kahevärvilist vitsarida, mis eraldavad poolkinnastel ühevärvilisi randmevikleid. Selleks luuakse ringi algul üks silmus juurde eelmisest reast kahe silmuse vahelt väljakudumise teel. Seda silmust vaheldumisi kord kududes, kord üle vardal olevate silmuse tõstes moodustub eelmise rea kohale reljeefne silmuste rida. Iga kahe läbikootud vitsasilmuse järel vahetub lõng teist värvi lõnga vastu. Vitsa kudumise ajal põhisilmuseid ei koota, kootakse vaid vitsasilmust. Taustasilmusted kootakse läbi peale esimese vitsarea valmimist valge lõngaga, Selliselt kootud vitsad esinevad 20-st poolkindast 14-l.

Ülejäänud kinnastel asendab kahevärvilist vitsa tumedate ruudukeste rida või read. Need moodustatakse lihtsal viisil kududes kaks silmust parempidiselt valge lõngaga ja seejärel tumesinise lõngaga. Teisel real kootakse silmusted pahempidiselt sama värvi lõngaga.

3.2.3 Kirjamine

Kirjamine on kahe erinevat värvi lõngaga parempidiste silmuste kudumine, kusjuures värvide vahetusest tekkinud lõngajooksud jäävad koe pahemale poolele. Ornament tekib mitme rea vältel erivärviliste silmuste kudumisest vastavalt mustrijoonisele. Mustrijoonis märgitakse ruudupaberile, kus üks ruut tähendab üht silmust.

Ruhnu poolkinnaste kirjatud osa laius varieerub 1,5 cm -3,5 cm. Kiri moodustub kas ühe ornamendi kordusest (süda, 8-haruline tärn, rist, 8-leheline lilleõis) või kahe ornamendi vaheldumisest. Kirjakord võib ulatuda 4 silmusest kuni 50 silmuseni. Suuremate mustrikordade puhul on iseloomulik, et kiri katkestub kinda küljel, st silmuste arv ei jagu täisarv kirjakordadega. Lihtsamad kirjad on iseloomulikud vanematele kinnastele – ornament on väiksem, mustritriip kitsam. Hilisemate kinnaste kirjatud ornament muutub stiliseeritumaks. Täheldada võib seost kirjatud ja vikkelnormandi keerulisuse vahel. Lihtsama mustrivöödi kõrvale on asetatud ka vähem keeruline käeselja vikkelnormand.

Kirja kudumiseks kasutatakse sama tumesinist (või ka musta) lõnga, mis kinda looduses ja kahevärvilises vitsadereas.

Kirjatud mustritriipe võib kohata ka teistel ruhnu silmkoelistel esemetel. Meeste, naiste ja laste sokkide sääreosa kaunistati sissekootud ornamenditega. Samuti kirjati naiste pidulike kampsunite kätiseid ja õlakuid.

3.2.4 Roosimine ja ristpistetikand

Ühel paaril vaadeldud poolkinnastest on käeselja motiiv roositud punase ja sinise lõngaga.

Roosimise puhul kujundatakse muster silmuste vahele paigutatud mustrilõngade abil. Kudumine toimub ainult põhikoelõngaga, samal ajal mustrilõngu nii töö pahemale kui pahemale poole tõstes. (Hallik 2009, lk 196).

Roosimist on kasutatud veel ruhnu naiste sukkade ja laste labakinnaste kaunistamisel. Võimalik, et roosimise eeskujud on nähtud naabersaarel Kihnus, kus vastavat tehnikat on kasutatud naiste kinnaste puhul ohtralt.

Kahel paaril ruhnu poolkindaist on ornament aga ristpistes käeseljale tikitud. Iseloomulik on, et erinev tehnika pole muutnud väljakujunenud ornamendikasutust – kaheksaharulist tähte. Ristpiste esinemine on aga kogu ruhnu käsitöös suhteliselt erandlik nähtus, seda võib kohata veel vaid spetsiaalselt kevadpühadeks väljaõmmeldud pearätikuil.

Sellele, et antud erandlike kaunistusvõtetega kinnaste puhul on tegemist vanemate kinnastega, viitab nende üldine välimus, randmeviklite lihtsus ja kitsam kirjatud ornamendiriba – tunnused, mis on iseloomulikud vanemat päritolu käekatetele. Vanemad kindad on sageli praktiliselt ilma pärata või väga lühikese päraga, kusjuures pära on kinda labaga ühelaiune (Konsin 1972, lk 21).

4.RUHNU POOLKINNASTE TEHNOLOOGILINE JA FUNKTSIONAALNE MUUTUMINE AJAS.

20 saj alguses oli rahvarõivaste kandmine orgaaniliseks osaks ruhnlaste igapäevasest elust. Väljarännanud rahvakillu rõivastusharjumused aga muutusid aja jooksul. Rahvarõivas sai identiteedikandja funktsiooni, säilitades mälestust kodusaare elust ja traditsioonidest. 20 saj lõpuks oli endiste ruhnlaste järeltulijate seas rahvarõivaste kandmine identiteedi säilimise eesmärgil lõppenud – enam ei samastatud end väikesaare kultuuri kandjatega.

Eva Lorentz (s1955):“*Keegi ei kannu enam vanu riideid. Ainult mina ja veel mõned riietuvad vanadesse riietesse*“.

Susanne Strömfelt ja Eva Lorentz (Soorsk,Pesti 2008, lk 89)

Rõivakandmise määrab elustiil, ümbruskond ja tõekspidamised. Traditsioonide katkemine mõjutab ruhnlaste elu igas valdkonnas, sealhulgas muutus ka suhe kirikuga leigemaks. Eva Steffenson (s 1925) : „*Kirikus enam ei käida*“.

Mittereligioosnes eluvaates on siirderiitused sotsiaalsete gruppide ülemineku rituaalse iseloomu kaotanud, kuid ähmased mälestused minetatud religioosest praktikast ja isegi nostalgia nende järel püsivad (Eliade 1992, lk 62). Sellega võib ehk seletada, miks siiski mõned tänapäeva „ilmalikud“ kannavad kirikukindaid, sõltumata olukorrast, rahvarõivaste osana.

Folkloor on kollektiivne, pärimuslik teadmine, mille on kujundanud inimese loovus ja fantaasia. Folkloori taastamiseks pidevalt üha uutes individuaalsete joontega esitustes. (Honko). See on hädavajalik, et säiliks kultuuriline järjepidevus. Minu hinnangul on vana ruhnu kultuur pöördumatus hävimisprotsessis, tema viimased kandjad on kadumas. L. Honko nimetab oma folklooriprotsessi analüüsis folkloori „esimeseks eluks“ olukorda, kus pärimust ei panda tähele, ei teadvustata ega väärtustata, kuna see on orgaaniline osa kõigest toimuvast. Ruhnu poolkinnaste puhul kuuluvad sellesse perioodi kõik enne ruhnlaste kodusaairelt lahkumist valmistatud näited, see tähendab vanemad kindad. Siin on nii kirjatud ornament kui käeselja vikkelkaunistused lihtsamad, materjaliks maalamba villast kedratud valge lõng. Vanematel kinnastel

võisid käeseljal olla ka lihtsamad ülespoole suunduvad sakiread, seega tundub, et vikeldamine kogu oma keerukuses jääb iseloomulikuks hilisematele kinnastele. Samas ei saa vaadeldud poolkinnaste alusel väita, et kõik püstiste vikliridadega ja kitsama kirjatud mustrireaga poolkindad oleksid vanemad oma päritolult, selliseid on kootud hiljemgi (kasutades vanemate kinnaste eeskujul).

Huvitavaks nähtuseks pean seda, et ajajoonel edasi liikudes tänapäeva suunas on märgata taas teatud lihtsustumist, nii materjalis kui teostuses. Kõne alla tuleb folkloori „teine elu“, milleks on pärimusainese ülestõusmine arhiivist või säilituspaigast (Honko). Väljaspool nn ideaalkultuuri ei saa teostada vanade märkide kopeerimist, ainuvõimalikuna on mõeldav uute märkide tekitamine. Poolkinnaste materjaliks on sel juhul mitte enam kodus kedratud villane, vaid poest lihtsalt kättesaadav poolsünteetilisest kiust lõng. Mustrid on taandunud lihtsamatele ja kudumise koe tihedus väike, sest oskused on vahepealsete põlvkondade jooksul kaduma läinud. Siiski kannab ruhnu poolkinnas kui märk endiselt tähendust, ehkki muutunud olustikus on see teine. Kui „esimese elu“ poolkindad olid rangelt piiritletud funktsiooniga rõivalisandid, siis „teises elus“, teise konteksti paigutatuna, on endised funktsioonid taandunud puht esteetilisele ja tehnoloogilise aspekti hindamisele. Tähendused, mida enam ei vajata, kaovad. Tänapäeval vajavad ja tekitavad uusi tähendusi üksikud identiteedi- ja juurteotsinguil huvilised, kellele piduliku poolkinda kandmine on austusaktiks vana ruhnu kultuuri vastu.

KOKKUVÕTE

Käesoleva seminaritöö teemaks on ruhnu pidulike silmkoeliste poolkinnaste osa ruhnu rahvarõivastuses, nende valmistamise tehnoloogilised erijooned, kasutusfunktsioonid ja kandmistraditsioonid 20 sajandil.

Uurimustöö esemeliseks aluseks olid ERM-i, SM ja RM esemekogud, samuti Eva Steffensoni ja Eva Lorentzi erakogud, olulist infot andsid kohtumised ja vestlused Eva Steffensoniga.

Uurimustöö tulemusena on kirjeldatud ruhnu pidulikke poolkindaid ja nende valmistamiseks kasutatud töövõtteid : kirjamine, vikeldamine, roosimine. Välja on selgitatud seosed kinnaste kandja ja elusitustsioonide vahel, kus neid kasutati. Kirjeldatud on juhtumid, kui kindad kasutust leidsid : konfirmatsioon, abiellumine, viimne teekond.

Uurimuse eesmärk sai täidetud. Välja on selgitatud ruhnu pidulike poolkinnaste osa rõivastuses, kirjeldatud on nende iseloomulikke tunnuseid, valmistamise tehnoloogiaid ja töövõtteid, kandmistraditsioone ja erinevaid funktsioone. Analüüsitud on poolkinnaste funktsionaalset, sotsiaalset ja sümboolset aspekti.

Seminaritöö hüpoteesina sai kinnitust, et ruhnu poolkindad olid rangelt piiritletud funktsiooniga rõivalisandid, mille valmistamiseks kasutati erinevaid ja tehnoloogiliselt keerukaid töövõtteid. Samuti oli kinnastel tugev tähenduslik taust ja nende funktsioonid reguleeritud traditsioonidega.

Seda tööd kirjutades olen saanud uurimuse seisukohalt olulisi kogemusi ornamente praktiliselt läbi joonistades. Kasulikuks on osutunud kindapaari reaalne läbikudumine tehnoloogiliste nüansside väljaselgitamiseks.

Peale uurimistöö lõppu suhtun tunduvalt ettevaatlikumalt ka erinevatesse tähendusotsingutesse, sest tihtipeale võivad uurija tõlgendused vähese kogemuse tõttu osutada meelevaldseteks. Loodan, et suutsin oma töös sellelaadilisi vigu vältida. Samuti loodan, et uurimusest on kasu ka teistel ruhnu rahvarõivaste uurijatel ja et käesolev materjal aitab täita tühikut vastavat teemat puudutavas materjalis.

KASUTATUD MATERJALID

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aljasmets, E.** 1971. *Silmuskudumine*. Tallinn: Valgus
- Bruce-Mitford, M.** 1997. *Kogu maailma märgid ja sümbolid*. Tallinn: Varrak.
- Centergran, U; Kirvall, K.** 1986. *Folkdräkter förr och nu Tradition och sömnad*. Stockholm: LTs förlag.
- Eliade, M.** 1992. <http://tillich.schools.officelive.com/Documents/Mircea%20Eliade,%20Sakr%20aalne%20ja%20profaanne.pdf> (Ilmunud Vikerkaar 1992/4-12)
- Eliasson, E.** 2009. *Runös Folkdrakter*.
- Gravjord, I.** 2006. *Votten i Norsk tradition*.
- Hallik, C.** 1973. *Silmuskudumine*. Tallinn: Kunst.
- Hallik, C.** 2009. *Silmuskudumine*. Tallinn: Varrak.
- Honko, L.** Folklooriprotsess.: //www.folklore.ee/tagused/authors/honko.htm. Elektrooni line folklooriajakiri: Mäetagused nr 6.
- Kabur, A.; Pink, A.; Meriste, M.** 2010. *Meite Muhu mustrid*. Saara Kirjastus.
- Klein, E.** 1924. *Runö. Folklivet i ett gammalsvenskt samhälle*. Uppsala.
- Konsin, K.** 1972. *Silmkoeesemed*. Tallinn: Kunst.
- Pulmawärk.** 2005. Koost. Karm, S; Piiri, R; Reemann, V; Värvi, E; Õunapuu, P. OÜ Greif.
- Raudsepp, A.** 2007. *Ülevaade eesti etnograafilistest randmekatetest*. Viljandi: TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia [Seminaritöö].
- Soorsk, M.; Pesti, O.** 2008. *Saare maakonna rahvarõivad*. Kuressaare: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Viires, A.** 2001. *Kultuur ja traditsioon*. Tartu: Ilmamaa.
- Voolma, A.** 1976. *Lääne-eesti saarte rahvarõivaste omapärast*. -ERM XXIX, lk 189-212.

KÄSIKIRJALINE ERAKOGU

Steffenson,E.Intervjuu Eva Steffensoniga tema kodus Stockholmis Lidingös novembris 2010 ja aprillis 2011.Autori valduses.

Steffenson,E.Telefoniintervjuu Eva Steffensoniga 21.04.2011.Autori valduses.

Lorentz,E.Kirjavahetus Eva Lorentziga 20.veebr.2011.Autori valduses.

KASUTATUD LÜHENDID

EA – Etnograafiline Arhiiv

EKA – Eesti Kirjandusmuuseumi Kultuurilooline Arhiiv

EKM – Eesti Kirjandusmuuseum

ERA – Eesti Kirjandusmuuseumi Rahvaluule Arhiiv

ERM- Eesti Rahva Muuseum

Fk - fotokogu

KV- korrespondentide vastused

KK- küsimuskava

NM – Nordiska Museet

SM – Saaremaa Muuseum

RM – Ruhnu Muuseum

KIRJALIKUD ARHIIVMATERJALID

ERM KV 45

TEKSTILKOGUDE ESEMED

ERM A 509:5281

ERM A 290:726

ERM A 509:5280

SM 10379:94

SM 10379:95

SM 10379:96

SM 10379:97

SM 10379:98

SM 10379:99

SM 10379:100

NM 990582a-b

NM 990577a-b

NM 990606a-b

NM 990613a-b

NM 104342a-b

NM 114056a-b

NM 114057a-b

NM 230723a-b

RM - 3 paari nummerdamata poolkindaid

E.Steffensoni erakogu – 3 paari poolkindaid

E.Lorentzi erakogu – 1 paar poolkindaid

FOTOKOGU MATERJALID

ERM Fk 487:6

RMF 83:235

RMF 70:27

FOTOD

<http://kultuurielu.ruhnu.ee/galerii/main.php>

<http://digitaltmuseum.se>

Autori erakogu

ERM

SM

Lehtinen,I;Sihva,P.2005.*Rahvaan puku.Folk costume.*Helsinki:Museovirasto.

Kabur,A.;Pink,A.;Meriste,M.2010.*Meite Muhu mustrid.*Saara Kirjastus

Soorsk,M.;Pesti,O.2008.*Saare maakonna*

*rahvarõivad.*Kuressaare:TallinnaRaamatutrukikoda

LISA 1
Fotod
Nordiska Museet

1905

1909

990613a-b

Nordiska museet

1931

990582a-b

Nordiska museet

1931

990606a-b

Nordiska museet

1931

990577a-b

Nordiska museet

1931

1931

1944

Saaremaa Muuseum

Kindad on pärit Elias Schönbergi (s 1921 Ruhnus) annetusest Saaremaa Muuseumile 2002.aastal. Kuulusid E.Schönbergi abikaasa Maria Schönberg`ile (s 1923 Ruhnus), tema emale Marta Melders`ile ja vanaema Magdalena Melders`ile.

Tunda on ühtne kuduja käekiri, mis on ka mõistetav, sest kindad on pärit ühest ja samast annetusest ning ilmselt sama inimese valmistatud.

SM 10379:94, SM 10379:95

SM 10379:96, SM 10379:97

SM 10379:98, SM 10379:99

SM 10379:100

Ruhnu Muuseum

Ruhnu muuseumis leiduvad poolkindad on sinna sattunud 20 sajandi II poolel nüüdseks Rootsis elava Eva Steffensoni (s 1925 Ruhnus) annetuse kaudu.

Ruhnu Muuseum

Eesti Rahva Muuseum

Poolkinnaste legendides on infot napilt, teada on vaid, kellelt saadud ja arvatav vanus.

ERM A 509:5281

Ostetud 1921 Ruhnust Kristine Östermann Andersilt. Vanus sel ajal 10 a.

ERM A 290:726

Ruhnu, Jõns`i.

ERM A 509:5280

Kinkinud 1921 Ruhnus Tomas Konos. Vanus sel ajal 30 a.

Erakogud

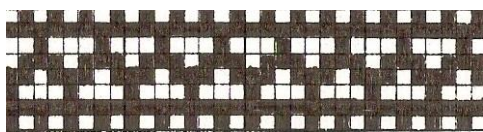
Eva Steffenson`i erakogu – kindad kodus Eva Steffenson enne 1944 a.

Eva Lorentz`i erakogu – kindad kudas E.Lorentzi isa vanem õde (s 1909 Ruhnus)
arvatavasti 1985 aastal.

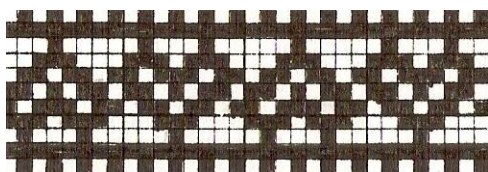
LISA 2
Kirjatud ornamendid

NM 990582

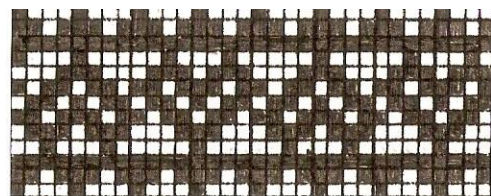
NM 104342

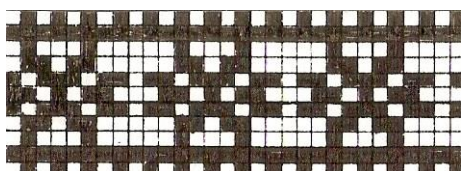
NM 990613

ERM A509:5280

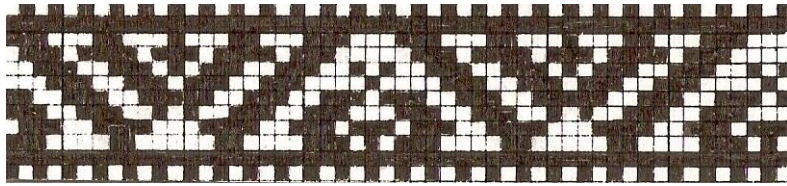
Eva Lorentz'i erakogu

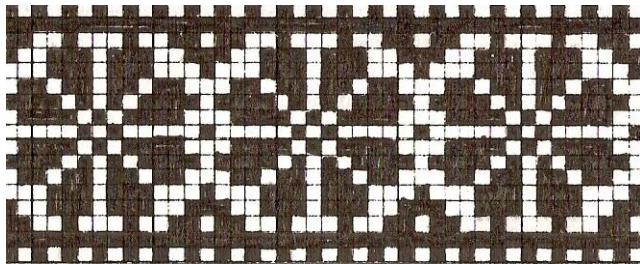
ERM A509:5280

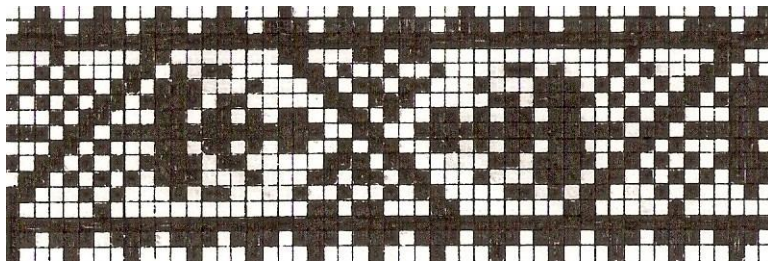
NM 114057

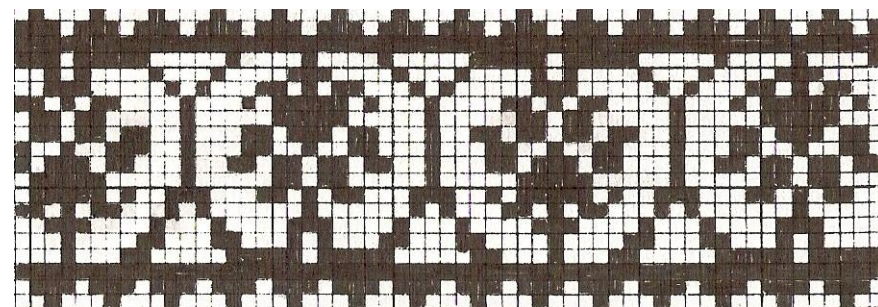
NM 990606

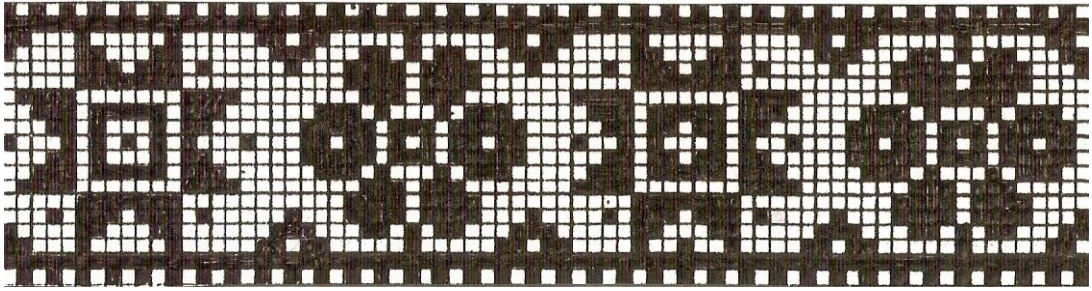
NM 990577

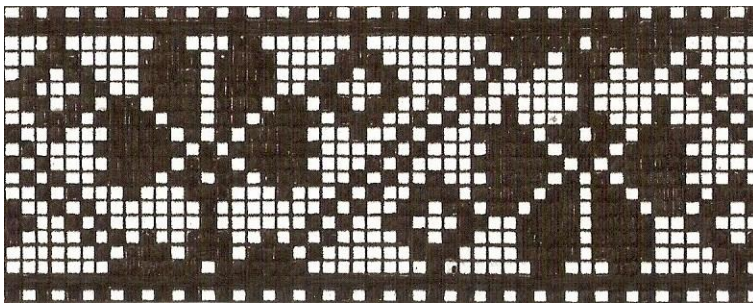
NM 230723, Eva Steffensoni erakogu

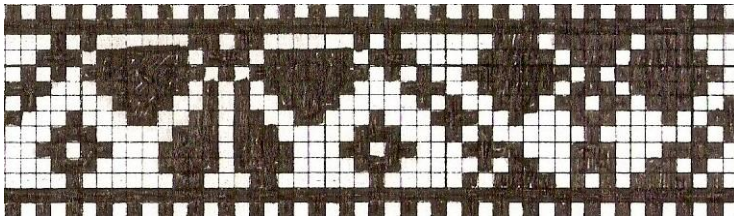
NM 114056

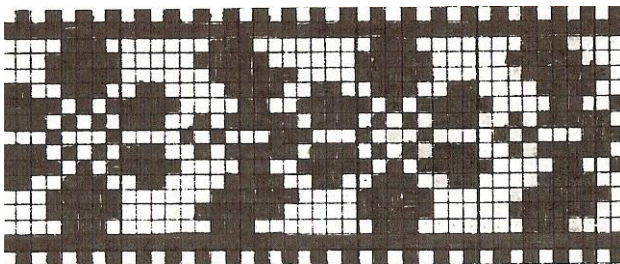
SM 10379:96/97

SM 10379: 94/95

ERM A 290:726

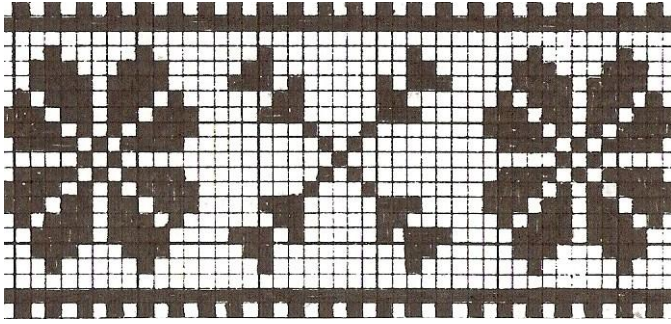

RM

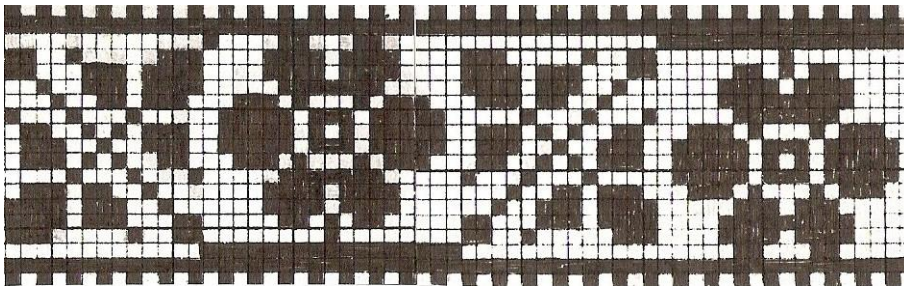
SM 10379:98/99

Eva Steffensoni erakogu

RM

RM

SM 10379:100

LISA 3
TEHNOLOOGIA ÜHE POOLKINDA NÄITEL
Aluseks ERM A 509 : 5281 ab

Kootud valgest ja tumesinisest 2x villasest lõngast, vardad nr 1,5.
Looduse kudumine vt lk 23. Üles loodud kahevärvilisena valgest ja tumesinisest lõngast 72 silmust (18 silmust ühel vardal).
Kirjakord 1. randmeviklil 9 silmust. 6. ja 8. rida kootud tumesinise lõngaga.
Kirjakord 2. randmeviklil 10 silmust (kuid ei jookse küljel kokku).
Kirjakord kirjatud ornamendil 48 silmust (skeemil muster koguulatuses, kuid ei moodusta täisarv kirjakordi).
Pöial algab 6. real peale kirjatud ornamenditriipu.

Tingmärgid :

I parempidine silmus

– pahempidine silmus

O õhksilmus

/ 2 silmust kududa parempidi kokku

■ tumesinine parempidine silmus

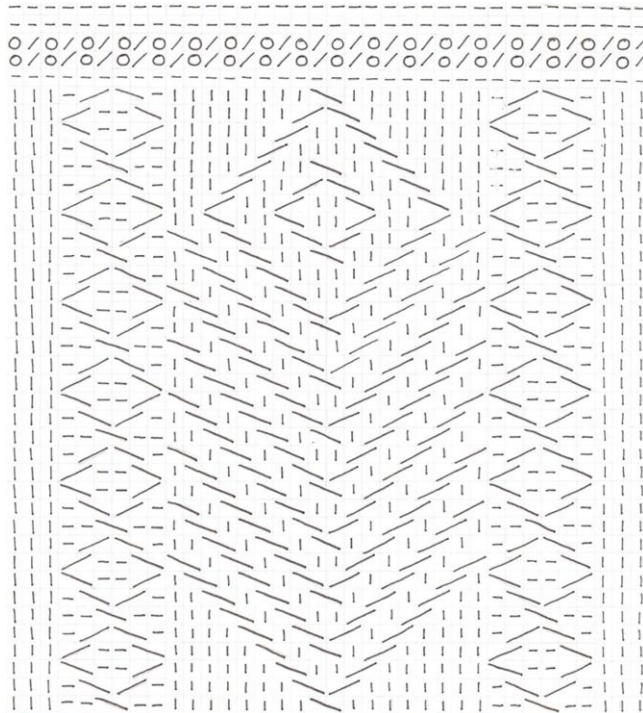
□ valge parempidine silmus

 vikkel paremale : 2 silmust tõsta vasakult vardalt kudumata ühe tõstega paremale vardale, vasak varras pista kudumi tagant ületõstetud silmustest parempoolsesse, samal ajal lasta vasakpoolne silmus paremalt vardalt maha, parem varras tõmmata silmustest välja ja haarata sellele vasakpoolne silmus kudumi eest.. See silmus tõsta samuti vasakule vardale. Ümbertõstetud silmused kududa parempidi läbi.

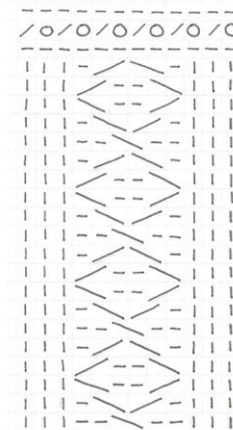
 vikkel vasakule : viklisilmustest esimene tõsta kudumata paremale vardale, teine viklisilmus kududa parempidi läbi, vasak varras pista esimesse kudumata viklisilmusesse , samal ajal tõmmata parem varras mõlemast viklisilmusest välja (vasakule vardale jääb kudumata silmus), kudumi tagant haarata vasakpoolne läbikootud viklisilmus paremale vardale ja seejärel kududa läbi ka esimene viklisilmus.

NB! Jälgida tuleb skeemi – mõnel juhul nõuab koepind ka viklisilmuste pahempidi läbikudumist.

Skeem

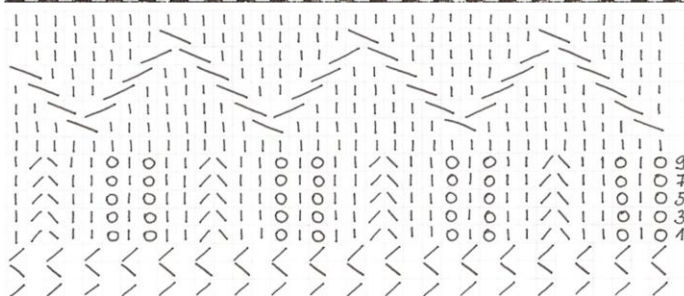
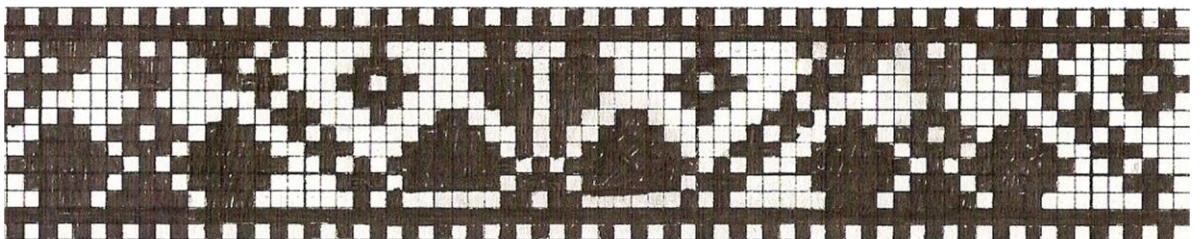

lõpetus

põial

kirjatud ornamendiriba

2. randmevikkel

1. randmevikkel

SUMMARY

The subject of the seminar study is “Ruhnu knitted halfgloves, technology and wearing traditions in the 20th century“.

The purpose is to study the part that festive halfgloves in ruhnu national costumes. National costume is understood here as everyday and festive garment of ruhnu peasants from the beginning of the 20th century till 1944.

Thanks to isolated location in Liivi gulf and swedish interference Ruhnu culture has gained strong originality, but left without sufficient attention beside other Estonian ethnographical regions. Consequently, no systematic research. Also, the traditions, associated with festive halfgloves of observed region, have been untouched.

This research is looking answers for following questions : what were the ruhnu festive halfgloves like?, who used to wear them?, what technics were used for making them?, were there correlations between situations and users? What were these situations?

After research we recognize that halfgloves were prominently special from as well the visual as semiotical point of view. Different knitting technics were need to be handled to make them. These gloves had a deep backround of meanings and their functions were regulated by traditions.

Halfgloves were part of the most festive costume of ruhnu women. They were only used in certain occasions, like transition rites – confirmation, marriage and burial.

Ruhnu festive halfgloves had functional, social and symbolic meaning. They protected hands and gave them warm feeling in cool church building. Socially they are realted with changes in womens lifestages. Symbolically white gloves carried meaning of purity and light, eight-pointed knitted star as the symbol of happiness.

Generally, gloves were knitted from home-spun woolen yarn. Later, second half of the century brought syntetic materials in use, aswell.

Knitting gloves is an old skill of ruhn women. Time before 1944, when ruhnu people left the island escaping from Second World War, can be named as „the first life“ of described half gloves. Today, when traditions have interrupted and craft skills are sinking into oblivion, we can give the patterns saved in museums new – „second life“ – bringing them back to use with new meanings.